

Conferința Națională „Comunismul Românesc” (CNCR)

ediția a XV-a

Iași, 5-6 noiembrie 2026

PROGRAM

ZIUA I

5 NOIEMBRIE 2026

9:00-9:45

Deschiderea oficială

(Sala Senatului, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Prof. univ. dr. Liviu-George MAHA (rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Mădălin Vasile HODOR (vicepreședintele Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității)

Prof. univ. dr. Lucrețiu MIHĂILESCU-BÎRLIBA (decanul Facultății de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Prof. univ. dr. Petronel ZAHARIUC (directorul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol, Academia Română – Filiala Iași)

Mihai CHIRICA (primarul Municipiului Iași)

Adriana STEAU (coordonator de proiect, Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate)

Conf. univ. dr. Adrian VIȚALARU (comitetul de organizare)

9:45-10:45

(Sala Senatului, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași)

Conferință plenară: Virgiliu ȚĂRĂU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca), *De la proiectii la rezultate: mecanismele administrative ale procesului electoral din 1946*

Moderator: Oana DEMETRIADE

10:45-11:00

Pauză de cafea

11:00-13:00

(Sala Senatului, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași)

Secțiunea 1 – Surse ale comunismului românesc: dosare, jurnale, fotografii

Moderator: Ovidiu BURUIANĂ

Lucian LEUȘTEAN (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Chestiuni etnice și confesionale în rapoartele anuale ale Legației/Ambasadei britanice de la București în perioada 1946-1988*

Andrei ȘIPERCO (Facultatea de Litere, Universitatea din București), *Alexandru Șiperco – Jurnal (anul 1977)*

Oana DEMETRIADE (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Provocări și metodologie de cercetare pentru un nou fond arhivistic al Securității: casetele video*

Cătălin BOTOȘINEANU (Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale), *Între supraveghere și propagandă. Colecția de fotografii a PCR Iași*

13:00-14:30

Pauză de prânz

(Casa Universitarilor)

14:30-16:45

(Sala Ferdinand, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași)

Secțiunea 2 – Instaurarea regimului comunist în România și R(A)SS Moldovenească: instituții, actori și transformări politice (1924–1947)

Moderator: Mădălin HODOR

Alina FELEA (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), **Adrian DOLGHI** (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău), *Constituirea regimului politico-administrativ din RASS Moldovenească ca instrument și „cap de pod” al extinderii comunismului în Europa de Est (1924–1925)*

Adrian CRUPA (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *„Vin rușii!” Reflectări memorialistice ale unui moment simbolic în procesul instaurării regimului comunist în România anilor 1944-1946*

Adrian VIȚALARU (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *O instituție în schimbare: reorganizarea Ministerului Afacerilor Străine al României în anul 1946*

Alexandru D. AIOANEI (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română – Filiala Iași), *O perspectivă britanică asupra alegerilor din 1946*

Bianca-Ioana TELEAGĂ (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Justiția populară între democrație și totalitarism. Reintroducerea curților cu jurați (1946 – 1947)*

14:30-16:45

(Sala H1 – Casa Catargi, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași)

Secțiunea 3 – Războiul Rece, România și scena internațională

Moderator: Lucian LEUȘTEAN

Iulia NUC-ROȘU (cercetător independent), *România comunistă și India (1957–1989): o panoramă a relațiilor diplomatice și a cooperării bilaterale*

Daniel LAZĂR (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Micul hegemon balcanic: Josip Broz Tito și revizionismul postbelic (zona Trieste/Trst 1945-1954)*

Daiana-Nicoleta CANDREA (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *În culisele aderării României la FMI. Leslie Alan Whittome și negocierile din 1967-1972*

Cristina PREUTU (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *România și „problema coreeană” la ONU*

Paul NISTOR (Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română – Filiala Iași), *Construirea încrederii politice între România și SUA prin colaborări economice. Cazul delegațiilor americane care au vizitat România (1963-1965)*

16:45-17:00

Pauză de cafea

17:00-19:00

(Sala Ferdinand, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași)

Secțiunea 4 – Opoziție, revoltă și rezistență în regimurile comuniste

Moderator: Adrian VIȚALARU

Igor CAȘU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova), *Revolte ale înfometărilor în Moldova sovietică (primăvara lui 1946). Stadiul pregătit: context, mobilizare, mesaje, zvonuri și lideri*

Gianina BUZEA (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Când opoziția se plătește cu viața (Ilie Baicu – „autor de înscrisuri dușmănoase” din anii '80)*

Mihai DEMETRIADE (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Operațiunea „Badea I”, „Badea II” și operațiunea „Z”. Nici un cuvânt nu poate fi inocent într-o dictatură*

Alexa-Ioana POPESCU (Facultatea de Litere, Universitatea din București), *Gabriela Melinescu: între cenzură și exil*

17:00-19:00

(Sala H1 – Casa Catargi, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași)

Secțiunea 5 – Reevaluări asupra trecutului: istoriografie, mitologii politice și discurs memorial

Moderator: Alexandru D. AIOANEI

Florin MULLER (Facultatea de Istorie, Universitatea din București), *Un proiect politico-istoriografic în anii '50-'60: Tratatul de Istoria României*

Dragoș URSU (Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia), *Avatarurile unei mitologii anticomuniste: biografia carcerală a lui Radu Gyr, între realitate istorică și construcție memorială*

Irina-Nicoleta NECHIFOR (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *De la realitate la literatură: supraveghere și reeducare în teatrul lui Ion Băieșu*

Sergiu MUSTEAȚĂ (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău), *Comunismul românesc în manualele de istorie din Republica Moldova: între discurs istoriografic, memorie și educație*

19:00 Cina (Casa Universitarilor)

ZIUA a II-a

6 NOIEMBRIE 2026

9:00-11:00

(Sala de Consiliu, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași)

Secțiunea 6 – Control ideologic, educație și viață culturală în România comunistă

Moderator: Cristina PREUTU

Teodor-Petru BÂRGĂOANU (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Prevenind răspândirea revoluției ungare: PMR și studențimea ieșeană*

Tudor ROȘU (Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia), *Pionierii județului Alba*

Adrian EPURE (Școala Națională de Studii Politice și Administrative), *Alegerile din 1946 în cinematografia românească a „Epocii de Aur”: între legitimare politică și memorie culturală*

Serinelă PINTILIE (Colegiul Național Pedagogic „Vasile Lupu”, Iași), *Lectori străini la Universitatea din Iași – viața cotidiană sub lupa Securității (1970-1989)*

9:00-11:00

(Sala de Conferințe, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași)

Secțiunea 7 – Retorică oficială, sport și turism în comunism

Moderator: Mihai DEMETRIADE

Alina FELEA (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), **Adrian DOLGHI** (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău), *Modelarea imaginii ostile a Occidentului în conștiința tinerei generații din R(A)SSM prin intermediul presei (1924-1990)*

Alexandru L. COHAL (Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română – Filiala Iași), *Retorica „independenței” și a „suveranității” în discursul oficial comunist (1968-1989): o analiză sociolingvistică*

Marius ROTAR (Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia), *Rugby-ul în primii ani ai comunismului în România*

Adelina ȘTEFAN (University of Ostrava), *Turismul urban în România socialistă: între obiective culturale, peisaje naturale și simbolistica „orașului nou”*

11:00-11:15

Pauză de cafea

11:15-13:30

(Sala de Consiliu, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași)

Secțiunea 8 – Biografii, supraveghere și represiune în comunism

Moderator: Igor CAȘU

Dan-Alexandru SĂVOAIA (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Secvențe biografice ale unui sindicalist interbelic: Lazăr Măglașu în dosarele de anchetă ale anilor '50*

Silviu MILOIU (Universitatea „Valahia” din Târgoviște, Alianța Universitară Europeană KreativEU), *George Duca în vizorul Securității (1947-1985): supraveghere, influențare și recuperare a unei personalități a exilului românesc*

Ovidiu LEONTE (Fundatia Culturală Memoria), *În clandestinitate: rețeaua de sprijin a Smarandei Brăescu în Moldova (1946-1948). Documente din arhivele Securității*

Emanuel BĂLAN (Liceul „Vasile Conta”, Târgu-Neamț), *Platforma industrială Târgu-Neamț sub lupa Securității (1970-1989)*

Alina TACU (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *„Eu eram copilul din dosar.” Supravegherea minorilor de către Securitate. Arhivă, memorie și microistorie*

11:15-13:30

(Sala de Conferințe, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași)

Secțiunea 9 – Viața religioasă în România postbelică: organizații, traiectorii individuale și practici clandestine

Moderator: Paul NISTOR

Adrian Nicolae PETCU (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Biserica Ortodoxă Română în geopolitica religioasă de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial*

Ionuț BILIUȚĂ (Institutul de Studii Religioase „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G. E. Palade” din Târgu Mureș), *„Sionul itinerant”: Cazul Ieroschimonașului Nicolae/Nil Dorobanțu (+1977)*

Anca ȘINCAN (Institutul de Studii Religioase „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G. E. Palade” din Târgu Mureș), *O pandemie de minuni: Pișcariul și limitele controlului bisericesc în primul deceniu al regimului comunist*

Iuliana CINDREA-NAGY (Institutul de Cercetare pentru Studiul Religiilor „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G.E. Palade” din Târgu Mureș), *Cum se construiește clandestinitatea? Obiecte și practici ale comunităților neo-protestante în România comunistă*

Dumitru LISNIC (Institutul de Cercetare pentru Studiul Religiilor „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G.E. Palade” din Târgu Mureș), *Credință și disidență: Comunitatea rurală și creștinismul ortodox în Moldova Sovietică*

13:45-15:00

Pauză de prânz

(Casa Universitarilor)

15:00-16:45

Vizită la Aula și Biblioteca Universității din Iași

16:45-17:00

Pauză de cafea

17:00-19:00

(Sala Senatului, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași)

Dezbatare:

Protestul studenților din Iași – 17 februarie 1987: memorie și semnificație istorică

Participă:

Liviu AVRAM, Constantin BĂTRÎNU, Angela BÎRSAN, Ovidiu Gabriel IANCU, Florea IONCIOAIA, Leonte IVANOV, Cătălin MORARU, Mircea NICOARĂ, Alexandru-Florin PLATON, Mihaela PUȘCAȘU, Dan RADU

Moderator: Dorin DOBRINCU

19:00

Cina (Casa Universitarilor)

REZUMATE

ZIUA I

5 NOIEMBRIE 2026

Secțiunea 1 – Surse ale comunismului românesc: dosare, jurnale, fotografii

Lucian LEUȘTEAN (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Chestiuni etnice și profesionale în rapoartele anuale ale Legației/Ambasadei britanice de la București în perioada 1946-1988*

Comunicarea își propune să identifice care au fost subiectele de natură etnică sau confesională pe care diplomații britanici acreditați la București în perioada comunistă le-au considerat suficient de importante pentru a le include în rapoartele anuale trimise Centralei londoneze. Deși chestiunile etno-confesionale n-au fost temele vedetă ale șefilor de misiune și ale echipelor lor, totuși, problemele din acest domeniu din România comunistă au atras un interes moderat din partea Foreign and Commonwealth Office. Vom încerca să elucidăm de ce anumite aspecte din această tematică au ajuns în rapoarte anuale, iar altele nu. În sfârșit, ne propunem să explicăm și conexiunile pe care diplomații britanici de la București le-au realizat între tematica etno-confesională și relațiile externe ale RPR/RSR.

Andrei ȘIPERCO (Facultatea de Litere, Universitatea din București), *Alexandru Șiperco – Jurnal (anul 1977)*

Începând cu aprilie 1973 și până la ieșirea la pensie, în ianuarie 1990, Alexandru Șiperco (1920–1998), membru al Comitetului Internațional Olimpic, fost vicepreședinte al Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport de pe lângă Consiliul de Miniștri (1949–1957) și fost redactor-șef la Editura Politică (1958–1970), a lucrat ca instructor la Comitetul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale. Printre materialele găsite în arhiva sa personală, se numără și câteva sute de notițe, din perioada 1977–1979.

Alexandru Șiperco a notat, de câteva ori pe lună, în texte de câteva rânduri până la câteva pagini, lucrurile pe care le considera de interes. Acestea au fost aflate la locul său de muncă, în mod direct sau indirect, în urma discuțiilor cu persoane cu care a intrat în contact sau în urma lecturii sau prelucrării documentelor oficiale, dar și în cursul întâlnirilor cu foști ilegaliști sau cu alte cunoștințe.

Exemplificăm cu însemnările de mai jos:

Povești – 23.XI.1977

Institutul de istorie se păcătoșește mult, până la provocare. Vladimir Zaharescu s-a certat cu Zaharia în ședința colectivului care elaborează Capitolul IV (parcă) al sintezei istoriei partidului: perioada războiului. Acolo, formularea propusă este: „România a intrat în război împotriva Uniunii Sovietice ca să recupereze Basarabia răpită în 1940. Din această cauză, războiul a avut, în prima sa perioadă, sprijinul populației”. Rolul lui Antonescu este scos la iveală ca om lucid, care a răspuns momentului istoric. Pogromul de la Iași este opera hitleriștilor, cu ceva elemente legionare. Poziția: rușii și nemții sunt deopotrivă agresori. Vladimir: „Totuși, dacă n-ar fi fost sovieticii, am fi fost într-o Europă hitleristă!”. Răspuns: „Și ce diferență vezi între hitleriști și sovietici?”.

Povești – 20.XII.1977

Beno povestește despre reacția lui Burtică: „Ia s-o mai lăsăm cu ilegaliștii, că nu o mai scoatem la capăt cu ei!”.

Oana DEMETRIADE (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Provocări și metodologie de cercetare pentru un nou fond arhivistic al Securității: casetele video*

Cu mai mult timp în urmă, SRI a predat Arhivei CNSAS materiale arhivistice stocate pe diverse suporturi magnetice: benzi cinematografice, plăci înregistrate, casete audio și video și benzi de magnetofon. În mare parte, informațiile înregistrate pe primele două suporturi se regăsesc și în alte arhive din țară – Arhiva Națională de Filme și, posibil, Arhiva Istorică a TVR. În ceea ce privește ultimele trei suporturi, informațiile sunt unice în arhivele publice din România, pentru că ele sunt înregistrări operative ale Direcției Cercetări Penale a Securității, realizate doar pentru uzul ofițerilor.

Voi prezenta Fondul Casete Video din Arhiva CNSAS, pe care îl studiez de mai mulți ani și din care am făcut public o mare parte (împreună cu Mihai Demetriade), într-o expoziție („A.REST 1989 – Arhiva video a Securității”) și un website dedicat www.arestulsecuritatii.ro.

Prezentarea mea se va concentra pe câteva probleme cu care m-am confruntat pe parcursul inventarierii și studierii acestui fond arhivistic: timpul, locul și modul în care au fost realizate casetele și în ce scop; procesul de identificare exactă a personajelor (opozanți, ofițeri de Securitate, gardieni și informatori) prin coroborarea unor documente inedite din mai multe fonduri arhivistice deținute de CNSAS (Penal, Informativ, Documentar, Corespondență, Neoperativ, Cadre); informațiile noi oferite de aceste înregistrări față de arhiva scrisă (documentele din Fondul Penal); considerații asupra unor mărturii publicate după 1990 de către persoane prezente în înregistrările video (opozanți și ofițeri de Securitate).

Cătălin BOTOȘINEANU (Arhivele Naționale Iași), *Între supraveghere și propagandă. Colecția de fotografii a PCR Iași*

Arhiva structurilor PCR Iași a fost preluată în mai multe etape de către Arhivele din Iași. În documentele de preluare sau în actele de luare în evidență ulterioare nu a fost consemnată existența unor fotografii sau a albumelor pregătite de organisme locale ale PCR pentru a panota unele eșantioane ale „succeselor” înregistrate de regim. Nu știm cum s-au preluat imaginile, după 1990, sau cine le-a administrat în anii comunismului. Unele indicii arată că structurile raionale trimiteau către Comitetul Regional fotografii de la anumite evenimente; se păstrează adresa Raionului Vaslui, în care era mențiunea trimerii unor clișee edificatoare de la inundațiile din anul 1965. Unele albume preluate de la fostele structuri ale PCR au fost, de-a lungul timpului, inventariate în cadrul Colecției Stampe și Fotografii a Arhivelor ieșene. Restul imaginilor document au rămas decenii la rând neprelucrate. Cele peste 3.000 de fotografii inventariate recent surprind instantanee din anii '30, de la primele alegeri „democratice” organizate sau de la momentele aniversare ale anilor '50-'60 din Iași și din câteva zone rurale. Comunicarea de față va prezenta modul în care au fost prelucrate aceste fotografii și temele principale care pot fi ilustrate prin acestea.

Secțiunea 2 – Instaurarea regimului comunist în România și R(A)SS Moldovenească: instituții, actori și transformări politice (1924–1947)

Alina FELEA (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), **Adrian DOLGHI** (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău), *Constituirea regimului politico-administrativ din RASS Moldovenească ca instrument și „cap de pod” al extinderii comunismului în Europa de Est (1924–1925)*

Studiul examinează constituirea regimului politico-administrativ al Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM) în anii 1924–1925 și argumentează că această entitate nu a rezultat din autodeterminarea comunităților de români din partea stângă a Nistrului (numiți

moldoveni), ci din strategia geopolitică a conducerii sovietice față de Basarabia, România și Europa de Est. Cercetarea valorifică documente inedite din fondurile Agenției Naționale a Arhivelor a Republicii Moldova, surse publicate și contribuții istoriografice recente, corelând geneza proiectului de constituire a RASSM cu Memoriul din 4 februarie 1924, negocierile sovieto-române de la Viena și decizia Biroului Politic din 29 iulie 1924, adoptată prioritar din considerente politice. În urma analizei surselor și istoriografiei, au fost accentuate câteva puncte de bază: transformarea proiectului într-o republică autonomă, proclamată la 12 octombrie 1924, delimitarea artificială a teritoriului, disputele privind capitala și organizarea aparatului de partid și de stat sub controlul direct al Moscovei și Kievului. Sunt evidențiate rolurile Biroului Organizatoric, Comitetului Revoluționar, Comitetului Regional și ale organelor permanente create în 1925, precum și integrarea lor în mecanismul sovietic centralizat.

Conflictul dintre gruparea basarabească de la Moscova și activiștii regionali relevă competiția dintre orientarea românească și moldovenismul distinct, promovat administrativ, situația fiind soluționată prin impunerea liniei agreeate de centrul ucrainean și Kremlin. Datele privind componența etnică a conducerii RASSM demonstrează caracterul limitat al reprezentării moldovenilor și funcția propagandistică a politicii de moldovenizare.

Totodată, stenogramele Primei Conferințe Regionale de Partid din decembrie 1924, prezența agentului Comisariatului pentru Afaceri Externe și activitatea structurilor cominterniste confirmă misiunea externă a republicii: pregătirea cadrelor, propaganda antiromânească și proiectarea extinderii sovietice dincolo de Nistru. Reorganizările administrative, instituționalizarea sovietelor și dezvoltarea rețelelor basarabene în 1925 au consolidat acest obiectiv. Concluzionăm, că RASSM a reprezentat un experiment de inginerie imperială, o autonomie formală utilizată drept instrument de presiune diplomatică și de subminare a statalității românești, subversiune și legitimare a revendicărilor asupra Basarabiei, ale cărei efecte identitare și geopolitice au depășit epoca constituirii sale. Astfel, construcția instituțională a anticipat modelul aplicat după ocuparea Basarabiei în 1940 și explică persistența unor clivaje identitare regionale.

Adrian CRUPA (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași), „*Vin rușii!*”
Reflecții memorialistice ale unui moment simbolic în procesul instaurării regimului comunist în România anilor 1944-1946

Niciodată, în mentalul colectiv românesc, rușii nu s-au bucurat de o imagine într-un tot pozitivă. De-a lungul timpului și în măsura în care românii vor fi interacționat cu ei, vecinii de la răsărit au fost când ignorați (atunci când relațiile directe au fost minimale), când priviți cu simpatie în calitatea lor de „apărători ai ortodoxiei” (fapt datorat mai degrabă unui orizont de așteptare mesianic, decât unei realități istorice efective) sau de element civilizator (a se vedea modernizarea determinată de adoptarea Regulamentelor Organice), când – în cele mai multe cazuri – simțiți și reprezentați ca o pacoste (fapt reconfirmat cu fiecare nouă invazie/trecere a lor prin aceste teritorii). Sosirea Armatei Roșii la sfârșitul verii anului 1944 a reprezentat nu numai punctul culminant al manifestării unei vechi fobii născute din îngemănarea experiențelor istorice anterioare cu virulenta propagandă anti-bolșevică din perioada interbelică, ci și momentul simbolic cu rol fondator în procesul instaurării regimului comunist în Regatul României. Diversele perspective memorialistice asupra acestui moment (de la cele care resemnifică experiența anterioară a ocupației „moscalilor” – Anița Nandriș-Cudla, la cele ale personalităților direct implicate în evenimentele istorice – cum sunt generalul Constantin Sănătescu și locotenentul aviator Ion Dobran – ori ale martorilor prăbușirii unei lumi și nașterii unei noi ordini – Mihail Sebastian și Annie Bentoiu) ne ajută să înțelegem astăzi starea de spirit complexă ce va fi definit incipitul instaurării regimului totalitar comunist în România anilor 1944-1946 și, astfel, să pricepem pericolele pe care, în zilele noastre, le presupun multiplele ispite autoritariste mai mult sau mai puțin „sănătoase”.

Adrian VIȚALARU (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași),
O instituție în schimbare: reorganizarea Ministerului Afacerilor Străine al României în anul 1946

Anul 1946 a reprezentat pentru Ministerul Afacerilor Străine al României o perioadă de importante schimbări instituționale, desfășurate într-un context politic intern caracterizat prin consolidarea guvernului Petru Groza și prin creșterea influenței Partidului Comunist Român asupra aparatului de stat. În acest context, comunicarea de față urmărește evoluția Ministerului Afacerilor Străine, având în vedere atât modificările intervenite în structura și funcționarea instituției, cât și schimbările produse în cadrul personalului diplomatic.

Un loc important în cadrul analizei îl ocupă noua lege de organizare a Ministerului Afacerilor Străine, promulgată în martie 1946. Vor fi urmărite principalele prevederi ale actului normativ, precum și modul în care acestea au determinat reorganizarea administrației centrale, prin constituirea unor noi structuri cu atribuții adaptate realităților internaționale de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. O altă direcție a prezentării se concentrează asupra personalului Ministerului Afacerilor Străine, în condițiile în care prevederile noii legi au modificat mecanismele de recrutare și promovare în corpul diplomatic și consular. O atenție deosebită va fi acordată articolului 82, care a permis încadrarea unor persoane din afara cadrelor ministerului, creând astfel posibilitatea accesului în diplomatie a unor reprezentanți ai partidelor aflate la guvernare, inclusiv ai Partidului Comunist Român.

Prin urmare, analiza urmărește să evidențieze raportul dintre continuitatea vechiului corp diplomatic și noile tendințe de creștere a influenței comuniste asupra instituției. În acest sens, anul 1946 poate fi considerat un moment de tranziție, în care schimbările legislative și instituționale au creat premisele unei modificări treptate a structurii Ministerului Afacerilor Străine și ale personalului său, fără ca influența comunistă să fi devenit încă dominantă. Evoluțiile înregistrate în acest an au pregătit însă transformările profunde care au afectat ministerul în anul 1947 și în prima parte a anului 1948.

Alexandru D. AIOANEI (Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași),
O perspectivă britanică asupra alegerilor din 1946

Organizarea unor alegeri libere a reprezentat una dintre principalele condiții impuse de Marea Britanie pentru recunoașterea guvernului Petru Groza. La începutul anului 1946, acesta a dat asigurări oficialilor britanici că va organiza cât mai curând alegeri și că va permite participarea partidelor de opoziție. Problema scrutinului electoral a revenit constant în agenda relațiilor româno-britanice pe parcursul anului 1946, atât în cadrul discuțiilor purtate la București, cât și al celor desfășurate la Londra. Richard Franasovici, trimisul special al României în Marea Britanie, a fost întrebat încă de la prima sa întâlnire cu reprezentanții Foreign Office când urmau să fie organizate alegerile. În vara anului 1946, autoritățile britanice au transmis guvernului de la București mai multe memorii prin care solicitau respectarea angajamentelor asumate și organizarea cât mai rapidă a scrutinului. Cu toate acestea, în pofida interesului manifestat inițial, Marea Britanie nu a dat curs solicitărilor partidelor de opoziție privind trimiterea unor observatori la alegeri. Mai mult, după scrutin, Londra a adoptat o atitudine de acceptare tacită a rezultatului, deși informațiile disponibile diplomaților britanici indicau amploarea fraudelor electorale. Comunicarea analizează evoluția poziției britanice față de problema alegerilor din România în 1946 și urmărește să explice contradicțiile dintre presiunile exercitate anterior asupra guvernului Groza și atitudinea adoptată după scrutin. Pe baza unor surse inedite din arhivele britanice, sunt investigate atât rațiunile acestei schimbări de atitudine, cât și reacțiile diplomaților britanici de la București, dintre care unii au criticat explicit acceptarea rezultatului alegerilor falsificate.

Bianca-Ioana TELEAGĂ (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Justiția populară între democrație și totalitarism. Reintroducerea curților cu jurați (1946–1947)*

Comunicarea de față își propune discuția unui topic puțin abordat în istoriografia românească privitoare la impunerea regimului comunist: justiția populară. Curțile cu jurați, esențiale pentru politica penală a statului român între 1865 și 1938, au reapărut ca subiect de dezbatere în spațiul public odată cu reformele propuse de Blocul Partidelor Democratice, în anul 1946. Considerată anacronică și suprimată în consecință prin Constituția din 1938, instituția juraților a fost reevaluată politic după 1945 de către comuniști. În încercarea de a atrage sprijin electoral, justiția penală bazată pe jurisdicția cu jurați era considerată o reîntoarcere la popor, în contextul procesului de împărțire a dreptății. Principalele argumente vizau diferențele față de regimul carlist, „reacționar”, și revenirea la vechea organizare, de factură democratică. Astfel, apelul la practicile autohtone tradiționale, familiare cetățenilor, într-un context al campaniei electorale, a prevalat, pentru scurt timp, concepției promovate de doctrina penală sovietică, conform căreia juriul era format doar din reprezentanții claselor avute. Bazându-mi intervenția pe articole publicate în ziare precum Universul, Adevărul, Semnalul sau România Liberă, respectiv pe publicațiile juriștilor apărute în revista Curierul Judiciar, îmi propun să analizez, într-o manieră succintă în demersul de față, modalitatea în care o instituție esențialmente juridică poate dobândi conotații ideologice, respectiv o miză politică, într-un stat în care politica penală este dictată de opțiunile politice ale acestuia, în detrimentul argumentelor de ordin juridic.

Secțiunea 3 – Războiul Rece, România și scena internațională

Iulia NUC-ROȘU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca), *România comunistă și India (1957–1989): o panoramă a relațiilor diplomatice și a cooperării bilaterale*

În perioada comunistă, România a urmărit să încheie relații diplomatice cu cât mai multe țări, inclusiv cu țările recent ieșite de sub dominație străină și aflate în curs de dezvoltare, cum a fost cazul Indiei, după anul 1947. Iar India, dat fiind faptul că și-a pierdut din teritoriu și populație în urma partiției, a căutat să se refacă economic, de aceea s-a îndreptat spre țările care păreau dornice de a-i oferi. Astfel, la scurt timp după instaurarea comunismului, cele două țări vor ridica relațiile la nivel de legăție (1948), apoi la rang de ambasadă.

Prin acest studiu, îmi doresc să scot la iveală principalele repere ale relației bilaterale și să discut despre vizitele interstatale întreprinse de conducătorii celor două țări (de la Chivu Stoica până la Nicolae Ceaușescu; de la Sarvepalli Radhakrishnan până la Indira Gandhi), despre activitatea ambasadurilor (atât a celor români trimiși la New Delhi, cât și a celor indieni ajunși la București), despre clauzele acordurilor culturale și economice semnate în perioada comunistă și rezultatele semnării acestora, despre rafinările de stat indiene ridicate cu ajutor românesc și importanța prezenței românilor pe aceste șantiere, despre filmele indiene mult iubite de poporul român și impactul acestora, dar și despre momentele-cheie ale relației diplomatice, care s-au accentuat în anul 1957, odată cu ridicarea relațiilor la rang de ambasadă.

Pentru prezentarea evenimentelor menționate anterior, voi utiliza documentele păstrate la Arhiva Ministerului de Externe și presa vremii. Scopul acestei prezentări este de a arăta, prin documente, că India independentă și România comunistă au creat și dezvoltat o legătură de lungă durată, cu rezultate pozitive asupra parteneriatului actual (vizita în România a președintei Droupadi Murmu-2026).

Daniel LAZĂR (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *Micul hegemon balcanic: Josip Broz Tito și revizionismul postbelic (zona Trieste/Trst 1945-1954)*

Problema orașului Trieste și a regiunii înconjurătoare reprezintă unul dintre dosarele importante ale Războiului Rece în Europa de Sud-Est. Disputa teritorială asupra orașului Trieste și a regiunii înconjurătoare Giulia-Friulia au adus în coliziune directă lumea occidentală și cea comunistă – întruchipată de Iugoslavia lui Tito – transformând o veche rivalitate etno-națională italo-slavă într-o criză diplomatică și militară de anvergură europeană. Trieste s-a dezvoltat ca un centru urban majoritar cosmopolit, cu o puternică cultură italiană, în timp ce hinterlandul său era rural și majoritar slav (croat și sloven). În perioada interbelică regimul lui Mussolini a declanșat, ca și în Tirolul de Sud, o politică de italianizare forțată. Minoritățile slave au fost supuse unei asimilări violente, instituțiile lor culturale au fost interzise, iar naționalismul a fost aspru pedepsit. Această traumă istorică a alimentat un puternic resentiment anti-italian și a transformat mișcarea de rezistență iugoslavă din timpul Celui de-al Doilea Război Mondial într-o forță care nu urmărea doar eliberarea de sub fascism, ci și o reconfigurare radicală a frontierelor în favoarea Iugoslaviei conduse de Iosip Broz Tito.

Daiana-Nicoleta CANDREA (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *În culisele aderării României la FMI. Leslie Alan Whittome și negocierile din 1967-1972*

Aderarea României la Fondul Monetar Internațional și la Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare, în decembrie 1972, reprezintă unul dintre momentele importante ale deschiderii economice externe a României comuniste. Integrarea României în instituțiile sistemului Bretton Woods a fost un proces aluvionar, fiind construit treptat prin acumulări succesive de inițiative și negocieri. Deși procesul de aderare a fost analizat din perspectiva relațiilor economice, rolul concret al actorilor implicați în negocierile cu instituțiile Bretton Woods merită o atenție distinctă. Comunicarea îl va avea în centrul analizei pe L. A. Whittome, unul dintre principalii reprezentanți ai FMI implicați în relația cu România în anii care au precedat aderarea.

Cercetarea urmărește activitatea lui Whittome începând cu primele contacte și discuții privind posibilitatea aderării României, din 1967-1968, și până la negocierile propriu-zise din 1972. Sunt analizate întâlnirile și schimburile de informații cu autoritățile române, problemele economice discutate, solicitările formulate de FMI și stabilirea condițiilor de integrare în Fond.

Pornind de la documente interne ale FMI, documente din arhivele românești și literatura de specialitate, comunicarea își propune să reconstituie rolul lui Whittome nu doar ca funcționar al FMI, ci ca actor implicat în negocierea relației dintre o economie socialistă și instituțiile financiare internaționale. O atenție particulară va fi acordată modului în care probleme precum furnizarea datelor economice, politica valutară, comerțul exterior și stabilirea cotei României au fost abordate în cadrul negocierilor. Analiza activității lui Whittome permite astfel o perspectivă microistorică asupra aderării României la FMI și contribuie la înțelegerea mecanismelor concrete prin care un stat socialist a fost integrat în sistemul financiar internațional.

Cristina PREUTU (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *România și „problema coreeană” la ONU*

Contextul creării celor două state coreene, în 1948, urmată de războiul dintre Republica Populară Democrată Coreeană și Republica Coreea, din 1950-1952, și finalizarea sa cu un armistițiu au dus la expresia uneia dintre cele mai dificile situații ale Războiului Rece. Plasarea celor două state coreene în blocuri ideologice separate, permanenta stare de tensiune, pericolul iminent al redeschiderii unui război, nerecunoașterea reciprocă a celor două regimuri a autorității și legitimității politice asupra peninsulei coreene, precum și poziționarea sa geopolitică, a făcut ca situația peninsulei coreene să devină un subiect continuu de dezbătut în cadrul ONU, pe perioada Războiului Rece.

Așa numita „problemă coreeană” era reprezentată de Comisia pentru Unificarea și refacerea Coreei – *United Nations Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea* (UNCURK), creată la 7 octombrie 1950, prin rezoluția 376 a Națiunilor Unite, care era formată din reprezentanți ai diferitelor naționalități, dar nu din coreeni. De-a lungul anilor, atât Republica Coreea, cât și RPDC au încercat să influențeze poziția Comisiei și a membrilor ONU în favoarea propriei perspective asupra modului în care ar trebuie tratată chestiunea reunificării coreene. În acest context, România, ca stat membru al ONU din 1955 și mai târziu, un prieten diplomatic de încredere pentru mai multe state capitaliste și socialiste, incluzând RPDC, a susținut o parte din proiectele sau rezoluțiile înaintate de RPDC către ONU.

Explorând în mod special arhivele Ministerului de Externe de la București, în această prezentare îmi propun realizarea unei analize a evoluției dinamicii acestei atenții acordate de către România „problemei coreene”, cu nuanțele și interpretările asumate de către diplomați români la acea vreme.

Paul NISTOR (Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași), *Construirea încrederii politice între România și SUA prin colaborări economice. Cazul delegațiilor americane care au vizitat România (1963-1965)*

După aproape două decenii de confruntări politice și ideologice între București și Washington, disputele sovieto-române și Criza rachetelor din Cuba au facilitat o apropiere între foștii adversari. Ciocnirile frecvente între Gheorghiu-Dej și Hrușciiov, precum și intențiile sovietice de a diminua ritmul industrializării României i-au determinat pe români să-și caute aliați economici în Vest. Europa Occidentală și, mai ales, Statele Unite, au fost vizate pentru obținerea unor tehnologii care să permită dezvoltarea României.

Relația specială pe care Bucureștiul și-a dorit-o cu Statele Unite, peste Cortina de Fier și peste atitudinile ideologice care-i despărțeau, s-a construit treptat, cu precauție, dar totuși cu speranță, de ambele părți. Cultura, știința și economia au oferit spații pentru primele contacte mai consistente între români și americani. Dacă românii au trimis peste ocean profesioniști din agricultură și industrie, americanii au acceptat și ei să fie prezenți în România. „Delegații” de petroliști, specialiști în agricultură sau în diferite ramuri industriale au vizitat România și au realizat colaborări benefice pentru ambele părți.

Secțiunea 4 – Opoziție, revoltă și rezistență în regimurile comuniste

Igor CAȘU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova), *Revolte ale înfometăților în Moldova sovietică (primăvara lui 1946). Stadiul pregătitor: context, mobilizare, mesaje, zvonuri și lideri*

Comunicarea va analiza prima fază a revoltelor înfometăților în Moldova sovietică, desfășurate între 27 februarie și 8 iunie 1946. Pe baza analizei transversale a 25 de localități documentate și a cca. 3500 participanți, cercetarea explorează declanșarea, dinamica și actorii acestor acțiuni colective de supraviețuire.

Deși seceta din 1945 a avut un rol, cauza structurală a foametei a reprezentat-o politica sistematică de rechiziții agricole impusă de statul sovietic unei populații rurale ale cărei rezerve erau deja epuizate de război. Protestele deschise au izbucnit doar după ce toate canalele de petiționare au eșuat, declanșatorul imediat fiind, de regulă, refuzul autorităților locale de a oferi ajutoare.

Vârful absolut al revoltelor s-a înregistrat în luna mai 1946, reunind aproximativ 2.480 de participanți, moment care a coincis cu epuizarea totală a rezervelor dinaintea noii recolte. Geografic, peste 60% dintre cazuri s-au concentrat în sudul republicii, indicând factori structurali și agricoli specifici zonelor populate compact de moldoveni/români, dar și de găgăuzi.

Femeile au deținut un rol covârșitor în inițierea și conducerea acestor revolte, fiind majoritare în 16 dintre cele 25 de episoade documentate, ca urmare directă a faptului că bărbații adulți fuseseră masiv mobilizați anterior. Prin contrast, satele cu populație majoritar găgăuză au prezentat aproape de fiecare dată un tipar de mobilizare masculin, aspect ce reflectă diferențe în organizarea patriarhală a gospodăriilor.

Din cauza disperării, acțiunile au escaladat spre confruntări fizice, precum ruperea simbolică a lacătelor depozitelor de cereale. Structurile de represiune (MVD și MGB) au intervenit doar ex-post, minimalizând caracterul politic al evenimentelor sub eticheta de „huliganism” și fabricând profiluri de „instigatori”.

În ansamblu, revoltele din 1946 arată o putere sovietică locală fragilă, incapabilă să prevină o criză autogenerată și limitată la exercitarea represiunii strict pentru a-și restabili simbolic autoritatea.

Gianina BUZEA (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Când opoziția se plătește cu viața (Ilie Baicu – „autor de înscrisuri dușmănoase” din anii ’80)*

La 36 de ani de la revoluție, reconstituim încă poveștile mai puțin cunoscute ale opozanților regimului comunist. Documentele din arhiva CNSAS, inclusiv cele din fonduri mai puțin cunoscute (precum Corespondență și Neoperativ), ne pot ajuta să percepem întregul, chiar dacă lipsesc încă multe fragmente.

La începutul anilor ’80, Securitatea încerca să-i izoleze, prin orice mijloace, pe idealiiști ce-și asumau riscul „conceperii, redactării și distribuirii” unor manifeste „dușmănoase”. Ofițerii exersaseră deja metodele de soluționare a cazurilor „cu înscrisuri”: condamnarea în baza art. 166, al. 2, Cod Penal, dar și acoperirea delictelor politice prin transformarea lor în fapte de drept comun sau internarea opozanților în spitalele de psihiatrie (în conformitate cu principiul „discernământului politic și juridic”, ce trebuia aplicat în munca de securitate). Cazul Ilie Baicu (muncitor la Institutul de Cercetări și Proiectări pentru Construcții de Mașini din București, căpitan în rezervă) trebuia să fie și el rezolvat „activ, ofensiv și preventiv”, după cum nota un ofițer de la SMB, pe marginea unei note informative.

Ilie Baicu spunea, fără să știe că Securitatea ascultă: „/.../ nu pot renunța la ideile mele /.../. Chiar dacă mă omoară” (T.O.). Dar regimul totalitar nu-i putea accepta ideile: sindicate independente, dreptul la grevă, desființarea cenzurii, libertatea religioasă, alegeri libere etc. Pe manifeste imprimase textele: „Sindicatul Liber Unirea”, „Vrem sindicate libere”, „Jos cenzura”. Visul înființării unor sindicate libere nu se sfârșise în 1979. În prima parte a anilor ’80, la sindicate independente visau încă inginerul E.C. (care a fost supus unui tratament psihiatric pentru a-și schimba declarațiile – 1982), Ion Drăghici („Fraternitatea” – 1983), Gheorghe Năstăsescu („Libertatea” – 1982), Dumitru Alexandru Pop (sindicatul liber „Victoria”)...

În aprilie 1981, Ilie Baicu a fost condamnat la 8 ani de închisoare, pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste. Nu era la prima condamnare (primul contact cu Securitatea fusese în 1956). Însă, de această dată, el nu a supraviețuit detenției. A decedat la Aiud, în decembrie 1983, în condiții neclare. Avea 58 de ani.

Mihai DEMETRIADE (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Operațiunea „Badea I”, „Badea II” și operațiunea „Z”. Nici un cuvânt nu poate fi inocent într-o dictatură*

Surprinderea în flagrant a tipăririi unui ziar clandestin în ultimii ani ai comunismului românesc a declanșat o operațiune care era departe de a fi o simplă acțiune de rutină, devenind, prin momentul istoric surprins – o formă de angoasă terminală a comunismului târziu, marcată de prăbușirea edificiului ideologic în Europa Centrală și de Est dar și de sentimentul acut al urgenței și o intensificare a panicii pentru aparatul de represiune intern al României Socialiste – o fotografie clinică a strategiei de represiune.

Inexplicată până azi, cu atât mai puțin studiată în detaliu și în context, Operațiunea „Badea I” și succesoarele („Badea II”, respectiv „Z”), alocate supravegherii, arestării, condamnării și intimidării celor cinci membri ai redacției ziarului liber „România” (Petre Mihai Băcanu, Anton Uncu, Mihai Creangă, Ștefan Niculescu-Maier și Elena Gheorghe), au pus în scenă o planificare politică și operativă emblematică, identitară pentru modalitatea de reacție a regimului comunist în fața unor pericole existențiale (interne și externe). Temperatura în creștere a multiplelor sfârșituri ale regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est și, mai ales, interpretările interne privitoare la acest fenomen istoric, inclusiv hibridizarea lecturii politice cu cea operativă, mai precis, contaminarea ambelor registre interpretative, au condus la o dinamică aparte, specifică, reprezentativă pentru înțelegerea violenței și represiunii, dar și pentru localizarea temerilor, fricilor și angoaselor aparatului de represiune. Comunismul terminal autohton preferă să nu-și negocieze sfârșitul, consolidându-și violent iluziile. Statutul culpei și al purtătorului ei, în logica de ansamblu a societății socialiste, este un alt strat important ce merită analizat.

Avem, așadar, un caz al cărui exotism este departe de a fi epuizat de ineditul și temeritatea curajului protagoniștilor. În fapt, el își transmite înțelesurile prin chiar locul acestui eveniment, al operațiunii cauzate de el și al urmărilor sale, în contextul anatomiei speciale a represiunii comunismului românesc. Protagonisti, victime și eroi, simultan, practici și metode ale arsenalului penal al Direcției a VI-a (dar nu numai), interpretarea politică a întreprinderii și dinamica „soluționării” unei crize dificil de neglijat pentru Partid, ai cărui activiști tocmai aleseseră disidența, vor face obiectul comunicării propuse.

Scopul ar fi, eventual, să înțelegem mai riguros de unde anume vorbesc acești martori, victime și ofițeri, mai exact din ce teritoriu, din ce țară și sub ce tip de Cer au stat – într-un anumit moment istoric – toți împreună.

Alexa-Ioana POPESCU (Facultatea de Litere, Universitatea din București), *Gabriela Melinescu: între cenzură și exil*

Comunicarea științifică de față își propune să analizeze relația tensionată dintre scriitoarea Gabriela Melinescu și sistemul politic din România anilor 1960-1980. Scriitoarea s-a afirmat în rândurile generației șaizeciste, iar în ciuda receptării pozitive din partea criticii literare a vremii, parcursul ei a fost influențat de propagandă, supraveghere informativă și cenzură.

Demersul cercetării se va baza pe o lectură a volumelor din *Jurnalul suedez* dublată de poezia și proza publicate de autoare anterior exilului din 1975. Dacă însemnările diaristice restituie experiența dictaturii trăite dintr-o perspectivă subiectivă, creația sa literară reflectă modul în care opresiunea politică îngrădea treptat libertatea de exprimare. Prin intermediul acestor surse, cercetarea urmărește reconstituirea atmosferei opresive a epocii și a efectelor cenzurii asupra dinamicii spațiului literar.

Lucrarea va investiga modalitățile prin care scriitoarea a încercat să depășească cadrul ideologic impus la nivel național, dar și momentul în care presiunile sistemului au făcut imposibilă supraviețuirea sa culturală în spațiul autohton. În același timp, lucrarea studiază modul în care trauma confruntării cu aparatul ideologic reiese din paginile jurnalului, oferind o mărturie personală asupra condiției scriitorului într-un regim totalitar.

Prin alăturarea memoriei scrise și a operei publicate, cercetarea va ilustra modul în care politicile culturale ale vremii nu doar au controlat și limitat literatura, ci au provocat falii în biografia autoarei, transformând exilul dintr-o opțiune într-o necesitate de salvare creativă și existențială.

Secțiunea 5 – Reevaluări asupra trecutului: istoriografie, mitologii politice și discurs memorial

Florin MULLER (Facultatea de Istorie, Universitatea din București), *Un proiect politico-istoriografic în anii '50-'60: Tratatul de Istoria României*

Istoriografia română a evoluat în prima fază a regimului comunist sub presiunea modelului stalinist. Acesta era caracterizat prin accentul excesiv pus pe influența factorului slav și rusesc în istoria românească, prin deprecierea rolului elitelor naționale anterioare în construcția statalității, prin privilegierea luptei de clasă ca factor dominant de progres. În acest context, după debutul procesului destalinizării în Uniunea Sovietică, începe și în România un proces lent, cu fluxuri și refluxuri, de îndepărtare de profilul pe care-l avusese până atunci istoriografia. Distanțarea lentă de canonul stalinist ia forma celui mai important proiect științific al istoriografiei române din a doua jumătate a anilor '50, Tratatul de Istoria României. Tratatul a fost demarat ca urmare a cerinței politice "trasate" istoricilor din România, la Congresul al II-lea al PMR (1955). Tratatul, care va cuprinde șase volume (dintre care ultimul sub formă de machetă), trebuia să exprime punctul de vedere al istoriografiei românești din noul regim "democrat popular" asupra istoriei naționale. Trăsăturile esențiale ale istoriografiei marxiste erau (re)afirmate în contextul îndepărtării necesare de maniera voluntarist-dogmatică a stalinismului, prin temperarea rolului factorului slav și rusesc, rediscutarea locului personalităților istorice, înțelegerea mai sofisticată a luptei de clasă în dinamica istorică. Cel mai relevant aspect al problematicii Tratatului este reprezentat de discuțiile istoricilor cu privire la procesualitatea istorică românească. Dezbaterile diverselor aspecte structurale ale istoriei României indica necesitatea instituirii, pe cât posibil, a unui spațiu al dialogului între profesioniști după marginalizarea și apoi (din 1958) dispariția fizică a lui Mihail Roller. Dialogul, controversile între istorici determinate de elaborarea Tratatului, indică atât revitalizarea spațiului de comunicare profesional, cât și un nivel mai ridicat de deschidere din partea regimului care pregătea trecerea spre o nouă paradigmă politică și ideologică.

Dragoș URSU (Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia), *Avatarurile unei mitologii anticomuniste: biografia carcerală a lui Radu Gyr, între realitate istorică și construcție memorială*

Căderea comunismului a fost urmată de un amplu proces de recuperare a memoriei rezistenței anticomuniste și a universului carceral, într-un efort de „exorcizare” a trecutului pe care o parte a societății românești îl considera necesar. Demersul a fost valorizat cu atât mai mult cu cât, în absența unui proces al comunismului, memoria carcerală era investită cu funcția simbolică a unei forme de justiție.

Pe de altă parte, într-o societate abia ieșită dintr-un regim totalitar, acest proces, influențat și de excesele unui „anticomunism compensatoriu”, s-a materializat uneori în construcții memoriale chestionabile. În acest registru se plasează îndeosebi recuperarea fragmentară a victimelor comunismului cu un trecut politic controversat – criminali de război, demnitari ai regimului Antonescu, activiști legionari ori figuri antisemite –, ale căror biografii au fost simplificate din ignoranță istorică și/sau din rațiuni ideologice și politice.

Figura lui Radu Gyr (1905–1975) reprezintă un exemplu elocvent pentru înțelegerea mecanismelor construcției memoriale (actori, surse, motivații, receptări și manipulări), dar și a tensiunii dintre „istorie” (Radu Gyr – liderul legionar interbelic, participant la rebeliunea din 1941, reprimat politic de regimurile carlist, antonescian și comunist, dar și colaborator cultural și informativ al regimului comunist după eliberarea din detenție) și „memorie” (Radu Gyr – „poetul închisorilor”, condamnat la moarte pentru poezia „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!”, victimă a trei dictaturi, al cărui trecut legionar este în mare măsură edulcorat).

Utilizând literatura concentraționară, sursele de istorie orală, publicistica și documentele din arhiva CNSAS și a penitenciarului Aiud, cercetarea se focalizează, în partea a doua, asupra poziției lui

Radu Gyr în cadrul reeducării de la Aiud. Episodul este cu atât mai semnificativ cu cât înțelegerea conflictului dintre realitatea istorică a reeducării, în care Gyr a avut un rol decisiv prin desolidarizarea publică față de organizația legionară, și receptarea memorială a acestei poziții – mărturiile supraviețuitorilor prezentându-l într-o lumină pozitivă – reprezintă o miză fundamentală pentru decriptarea procesului de construcție a mitologiei memoriale din jurul biografiei lui Radu Gyr.

Irina-Nicoleta NECHIFOR (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *De la realitate la literatură: supraveghere și reeducare în teatrul lui Ion Băieșu*

Articolul de față, parte componentă a unei cercetări mai ample, își propune să aducă la suprafață imaginea unui scriitor asociat epocii comuniste, dar a cărui literatură respiră aerul veridicității brute, a acelor adevăruri, care, departe de a fi doar ale sale, aparțin timpului în care a trăit. Supravegheat el însuși de Securitate și revoltat din cauza faptului că nu poate scrie ce dorește, Ion Băieșu se remarcă nu numai prin teatrul comicului și al jovialității trăirii, ci și printr-o aplecare firească spre absurd, deriziune, tragic, într-o încercare onestă de a înfățișa drama omului de rând în societatea totalitară. În primul rând, abordarea conceptelor de supraveghere și reeducare vizează identificarea acelor paradigme textuale definitorii în construcția diegezei. Întreaga lume a dramaturgului se concentrează în jurul celor două noțiuni pe care le plasează în locuri-cheie din economia evenimentialului. De fapt, așa cum va demonstra hermeneutica piesei Preșul și a unei alte comedii, intitulate Alibi, lumea însăși devine o formă de supraveghere constantă a Celuilalt, o replică la scară mică a unui sistem nociv, înmagazinând în mod grosier răul social. Un panopticum foulcaultian în care suspiciunea mișcării greșite planează asupra individului închis în spațiul lumii-închisoare. În al doilea rând, figurile umane prinse în acest univers aproape ermetic refac, prin congruențe, nepotriviri sau false dileme existențiale, o ipostază a torționarului și a informatorului, recognoscibile mai ales în proiecții feminine paradoxale: femeia de serviciu, dresoarea de fantome, vecina sau stăpâna absolută a proverbelor. Filofteia, Mărioara sau Jenica din Preșul, Experimentul sau Cine sapă groapa altuia alcătuiesc în detaliu profilul „omului normal”, produs al unui sistem al încremenirii în proiect. Discursul illogic, bazat pe nonsens și paradox, cinismul și profunda ideologizare nu fac decât să redea într-o formă a teatrului comic savuros, cruzimea unei societăți, în care se dau verdicte și se comit crime în numele loialității de partid, așa cum este cazul dresoarei de fantome din piesa omonimă. În concluzie, acest articol va evidenția particularitățile celor două atitudini devenite matrici cultural-literare în opera unui autor care ne oferă revanșa unor existențe în mod involuntar și nefericit ratate.

Sergiu MUSTEATĂ (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău), *Comunismul românesc în manualele de istorie din Republica Moldova: între discurs istoriografic, memorie și educație*

Comunicarea examinează reprezentarea comunismului românesc în manualele de istorie din Republica Moldova, pornind de la premisa că manualul școlar nu este doar un instrument de transmitere a cunoștințelor, ci și un spațiu de negociere a memoriei, a identității și a legitimității interpretărilor despre trecut. Studiul urmărește modul în care schimbările politice și curriculare de după 1991 au influențat selecția faptelor, vocabularul explicativ și evaluarea regimului comunist din România.

Analiza se concentrează asupra principalelor teme prin care comunismul românesc este introdus în narațiunea școlară: instaurarea regimului, raporturile cu Uniunea Sovietică, represiunea politică, colectivizarea și industrializarea, propaganda și controlul cultural, precum și particularitățile perioadei Ceaușescu. În același timp, este investigată relația dintre istoria comunismului din România și experiența sovietică a RSS Moldovenești, pentru a observa dacă cele două sunt tratate ca istorii

paralele, ca experiențe convergente ale comunismului est-european sau ca elemente ale unui trecut național comun.

Din perspectivă metodologică, cercetarea combină analiza cantitativă și calitativă a conținutului, compararea diacronică a generațiilor de manuale și analiza componentelor didactice: texte de autor, surse, imagini, documente, întrebări și sarcini de lucru. O atenție specială este acordată terminologiei, raportului dintre explicație și judecată morală, prezenței limbajului propagandistic sau anticomunist și modalităților prin care elevul este orientat spre o anumită lectură a trecutului.

Ipoteza centrală este că reprezentarea comunismului românesc în manualele din Republica Moldova reflectă nu doar evoluția cercetării istorice, ci și competiția dintre proiecte identitare și politici ale memoriei. Comunicarea va evidenția continuitățile și rupturile dintre diferite generații de manuale, precum și trecerea de la narațiuni ideologizate la formule care revendică pluralismul interpretativ și dezvoltarea gândirii istorice critice. În această perspectivă, manualele devin surse relevante pentru înțelegerea felului în care societatea moldovenească a reinterpretat, după prăbușirea URSS, raportul dintre trecutul românesc și cel sovietic și a redefinit public sensurile comunismului, ale represiunii și ale memoriei.

ZIUA a II-a

6 NOIEMBRIE 2026

Secțiunea 6 – Control ideologic, educație și viață culturală în România comunistă

Teodor-Petru BÂRGĂOANU (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași),
Prevenind răspândirea revoluției ungare: PMR și studențimea ieșeană

Prin această lucrare, îmi propun să identific instituțiile și metodele prin care regimul comunist din România a reușit să prevină răspândirea revoluției ungare în rândul studențimii ieșene. Arhiva structurilor regionale PMR, păstrată la filiala din Iași a Arhivelor Statului, permite reconstituirea mecanismului instituțional care a elaborat și a pus în practică strategia prin care a fost ținut sub control mediul academic ieșean. Stenogramele ședințelor de comitet, dările de seamă și planurile de muncă fac posibilă identificarea măsurilor luate de regim, a organizațiilor care au elaborat planul de acțiune și a celor care l-au pus în practică, precum și a persoanelor care au fost factorii de decizie în întregul proces.

Propagarea instabilității generate de Revoluția Ungară a reprezentat o amenințare existențială pentru regimurile comuniste vecine. În cazul României, autoritățile au identificat trei categorii sociale care reprezentau vulnerabilități ale sistemului: studenții, muncitorii și, într-o măsură mai mică, țăranii. Acționând rapid, PMR a reușit să suprimă mișcările de protest apărute în marile centre urbane, dar strategia acestuia de a menține controlul a fost mult mai complexă decât arestările în masă. În cazul celor trei grupuri, regimul a adoptat măsuri diferite, menite să neutralizeze pericolul izbucnirii unei mișcări revoluționare.

Reprezentând unul dintre cele mai mari și mai importante centre universitare din țară, Iașul a fost o zonă esențială pentru stabilitatea regimului. Prin structurile sale de la nivelul regiunii Iași, Comitetul Regional Iași al PMR, Comitetul Raional Iași al PMR și Comitetul Municipal Iași al PMR, PMR a coordonat strategia sa de a menține controlul asupra întregului mediu academic. Principalele direcții ale acestui efort au fost: îmbunătățirea condițiilor de trai în căminele studențești, sporirea controlului asupra cadrelor didactice și a intelectualilor și eficientizarea îndoctrinării studenților. Aplicarea acestei strategii a presupus mobilizarea întregului aparat de partid din regiune. Cele trei comitete au reprezentat pilonul central al acțiunii, coordonând UTM-ul, conducerea Universității și Politehnicii, autoritățile municipale și organizațiile de bază atașate acestora în punerea în aplicare a măsurilor necesare prevenirii apariției unor mișcări revoluționare în rândul studenților ieșeni.

Tudor ROȘU (Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia), *Pionierii județului Alba*

Comunicarea urmărește structura și funcționalitatea organizației de pionieri din Județul Alba, într-o abordare sumativă, ce ia în calcul: activitatea organizației județene, activitățile consiliilor municipale și orășenești de profil, procedura de „înregimentare” sau „festivitățile de primire” și excepțiile aferente, aspecte ideologice, activități curente, munca patriotică, taberele pionierești, excursii și vizite, programe artistice, activitatea Casei pionierilor, evenimente majore precum sărbătorirea a 60 de ani de la înființarea Partidului Comunist Român și capacitatea pionierilor pe această direcție, apoi vizitele lui Nicolae Ceaușescu în Județul Alba, în special ultima, din 4-5 iulie 1984, urmărind modul în care au fost „valorificați” pionierii pe timpul acestei vizite.

Comunicarea se fundamentează pe surse de arhivă provenind din fondul Comitetului Județean de Pionieri Alba, din fondurile organizațiilor de pionieri la nivelul orașelor din Județul Alba (Alba Iulia, Câmpeni, Aiud, Blaj, Sebeș, Cugir etc), pe informații extrase din presa centrală și locală, dar și pe surse orale. De asemenea, prezentarea valorifică un vast material fotografic, provenit atât din surse de arhivă, cât și din colecții particulare. Comunicarea rezumă o cercetare în curs, dedicată acestui subiect.

Adrian EPURE (Școala Națională de Studii Politice și Administrative), *Alegerile din 1946 în cinematografia românească a „Epocii de Aur”: între legitimare politică și memorie culturală*

Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 au reprezentat un moment decisiv în procesul de consolidare a puterii comuniste în România. Scrutinul, câștigat oficial de Blocul Partidelor Democratice în urma unei fraude electorale de amploare, a fost integrat ulterior în narațiunea oficială despre instaurarea noului regim. Cinematografia a participat la construirea și transmiterea acestei interpretări a trecutului, plasând alegerile în reprezentări mai ample ale confruntărilor politice postbelice.

Comunicarea analizează reprezentarea scrutinului din 1946 în filmul *Conspirația* (1973, regia Manole Marcus, scenariul Titus Popovici și Petre Sălcudeanu) și în serialul de televiziune *Lumini și umbre* (1979–1982, regia Andrei Blaier, Mircea Mureșan și Mihai Constantinescu, scenariul Titus Popovici). Continuitatea autorală oferită de Titus Popovici permite examinarea comparativă a două modalități de integrare a aceluiași eveniment în narațiunea despre instaurarea comunismului.

Prin analiza comparativă a discursului cinematografic, cercetarea urmărește mecanismele de construire a legitimității noii puteri și a imaginii opoziției politice. În *Conspirația*, reprezentarea alegerilor este dominată de delegitimarea adversarului: reprezentanții Partidului Național Țărănesc sunt asociați violenței politice, colaborării cu legionarii și susținerii unor acțiuni teroriste. *Lumini și umbre* introduce o perspectivă mai nuanțată, reprezentând explicit posibilitatea falsificării rezultatului electoral. După victoria candidatului Partidului Național Țărănesc într-o localitate ardeleană, activistul de partid trimis să supravegheze scrutinul propune introducerea în urnă a unor buletine suplimentare, însă primarul comunist refuză categoric. Scena introduce astfel problema fraudei electorale, dar individualizează responsabilitatea.

Compararea celor două producții evidențiază modul în care reprezentarea retrospectivă a alegerilor din 1946 putea integra formule narrative diferite, fără a abandona funcția de legitimare a noii puteri. Filmul și televiziunea sunt abordate astfel ca medii ale memoriei culturale, prin care trecutul este selectat, reorganizat și transpus în narațiuni capabile să transmită publicului o anumită interpretare a evenimentelor istorice.

Serinelă PINTILIE (Colegiul Național Pedagogic „Vasile Lupu”, Iași), *Lectori străini la Universitatea din Iași – viața cotidiană sub lupa Securității (1970-1989)*

Dezghețul ideologic din anii '60 s-a resimțit în România și la nivelul învățământului universitar. Mediile academice începeau să-și deschidă porțile către Apus. Treptat, cultura

occidentală a început să câștige benevol teren în fața celei sovietice. Universitățile românești au inițiat parteneriate, care presupuneau schimburi de studenți și profesori cu instituții academice situate dincolo de barierele vremelnice impuse de Cortina de Fier. În aceste tendințe s-a încadrat și Universitatea din Iași. Gradual, contactele acesteia cu Europa Occidentală s-au îmbogățit. Studenți și profesori au început să participe în număr tot mai mare la schimburile inter-universitare. Tot mai mulți profesori străini solicită să activeze în cadrul universității ieșene. Un loc important îl ocupau însă lectorii străini, provenind din țări ca Franța, Marea Britanie, Italia, RFG, SUA. În ciuda relativei destinderi ideologice, prezența lor pe teritoriul României socialiste trebuia supravegheată, iar „abaterile” sancționate prompt, de obicei prin șicane și sancțiuni minimale, rareori prin înlăturarea din post. Cazurile conflictuale fuseseră relativ de rare în anii '60 – '70. Aveau să se înmulțească însă în ultimul deceniu comunist. Comunicarea caută un răspuns în jurul cauzelor amplificării tensiunilor și conflictelor care au alimentat ostilitatea Securității față de lectorii străini, provenind din lumea liberă. Cercetarea se axează pe conduita publică și viața cotidiană, înțelese ca teme majore de observație în raport cu regimul opresiv din epoca lui Nicolae Ceaușescu. Ea surprinde mecanismul de supraveghere al statului totalitar (resurse, instrumente, infrastructură, proceduri, etc.) aplicat unor intelectuali străini ce încercau să înțeleagă orașul Iași sub dictatura lui Nicolae Ceaușescu. Pe de-o parte, este interesant de reconstituit modul în care aceștia își procurau bunurile necesare traiului, felul cum își păstrau micile „privilegii”, de care se bucurau în calitate de cetățeni străini și, în aparență, chiar emanciparea tradusă în posibilitatea de a-și exprima dezacordul cu practici desuete în mediul universitar autohton. Pe de altă parte, rămâne relevantă și banalitatea abuzului oglindită în intervenția poliției politice într-o intimitate diferită de cea a românilor obișnuiți, construită după norme ale libertății individuale, în supravegherea ostentativă a mijloacelor de comunicare, a locuinței și în traumele psihice. Brutalitatea supraveghețorilor și curiozitățile infame ale informatorilor, confirmate de mărturiile păstrate în arhive, au contribuit la frecvența schimbărilor de lectori străini, care, după scurte perioade de acomodare cu studenții și universitatea din Iași, erau constrânși să-și ceară rechemarea în lumea liberă.

Secțiunea 7 – Retorică oficială, sport și turism în comunism

Alina FELEA (Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău), **Adrian DOLGHI** (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău), *Modelarea imaginii ostile a Occidentului în conștiința tinerei generații din R(A)SSM prin intermediul presei (1924-1990)*

Comunicarea analizează mecanismele prin care presa sovietică destinată copiilor și tinerilor din R(A)SS Moldovenească a construit, între 1924 și 1991, imaginea unui Occident ostil, exploatator și decadent, integrând această reprezentare în procesul formării identității sovietice. Pornind de la proiectul bolșevic de creare a „omului nou”, studiul evidențiază rolul publicațiilor unionale și locale, în special al revistei *Scânteia leninistă* și ziarului *Tânărul Leninist*, ca instrumente de educație ideologică adaptate mediului lingvistic și cultural regional.

În perioada interbelică, discursul publicistic a asociat capitalismul cu exploatarea copiilor și muncitorilor, sărăcia, inegalitatea și ostilitatea față de statul sovietic. Totodată, reprezentarea dușmanului extern s-a intersectat cu stigmatizarea „dușmanilor poporului”, a chiaburilor, albgardiștilor, spionilor și fasciștilor, cultivând vigilența politică, denunțul și disponibilitatea pentru apărarea violentă a regimului. Materialele despre organizațiile de securitate, procesele politice și „pionierii-eroi” legitimau represiunea și militarizarea copilăriei.

După cel de-al Doilea Război Mondial, schema propagandistică a fost reconfigurată în logica Războiului Rece. Statele Unite, Marea Britanie, Franța și NATO erau prezentate ca promotori ai războaielor, colonialismului și înarmării, iar societățile occidentale ca spații ale șomajului, cenzurii, discriminării economice și degradării morale. Prin contrast, Uniunea Sovietică apărea drept garant al păcii, dreptății sociale, educației și protecției copilului. Analiza relevă utilizarea sistematică a

antitezei, întrebărilor retorice, selecției tendențioase a faptelor, caricaturilor, reportajelor, poeziilor, povestirilor și ilustrațiilor. Repetarea acestor mesaje a transformat opoziția „noi-ei” într-o grilă elementară de interpretare a lumii. Prin adaptarea registrelor narative la vârsta cititorilor, presa nu doar informa, ci modela afectiv și comportamental publicul, convertind frica, ura și suspiciunea în virtuți civice sovietice.

Comunicarea argumentează, astfel, că imaginea ostilă a Occidentului nu a fost un efect secundar al presei, ci o construcție ideologică deliberată, de lungă durată, care a legitimat politica sovietică, a limitat atractivitatea alternativelor occidentale și a urmărit modelarea conștiinței tinerilor pentru a deveni adepți fideli ai proiectului comunist și ai statului sovietic.

Alexandru L. COHAL (Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași), *Retorica „independenței” și a „suveranității” în discursul oficial comunist (1968–1989): o analiză sociolingvistică*

Comunicarea propune o analiză a modului în care conceptele de „independență” și „suveranitate” sunt construite discursiv în documentele oficiale ale PCR și în cuvântările lui Nicolae Ceaușescu, în perioada 1968–1989. Nu plec de la ideea că sensul conceptelor a fost dat o dată pentru totdeauna, ci dimpotrivă, încerc să văd cum s-a schimbat treptat, cum au căpătat greutate, cum au fost legate de alte cuvinte și cum au ajuns să spună altceva decât păreau să spună la început. Corpusul este format din plenarele de după 1968, Tezele din iulie 1971, rapoartele de congres și cuvântările lui Nicolae Ceaușescu, texte digitizate și trecute prin OCR (cca 6 milioane cuvinte). Le-am împărțit în trei etape – 1965–1971, 1971–1980, 1980–1989 – tocmai pentru a prinde mai bine deplasările de sens.

Metodologic, combin analiza semantică a schimbării de context (word embeddings, Word2Vec, BERT românesc) cu frecvențe, TF-IDF, rețele de colocații și stilometrie. Interesează doar cine a scris, ci și cum anume se sedimentează un vocabular. Pornesc de la ipoteza că, după 1968, termenii legați de independență, suveranitate și neamestec în treburile interne devin mult mai prezenți; independența apare simultan ca realizare a partidului și a conducătorului, dar și ca o valoare veche a poporului; iar retorica suveranității conviețuiește, uneori incomod, cu formulele de fidelitate față de marxism-leninism și de prietenie cu țările socialiste. În anii '80, tonul devine mai defensiv și mai autohtonist, apropiat de termeni ca „plata datoriei”, „resurse proprii”, „vistierie” sau „neam”.

Încerc astfel să urmăresc, cu instrumente corpus-based, trecerea de la internaționalism la național-comunism. Compar două lexicuri: unul internaționalist (proletariat, solidaritate, marxism, leninism, URSS, popoare) și unul național (națiune, român, patrie, popor, istorie, independență, suveranitate, unitate, tradiție, strămoși). Mă voi opri și asupra felului în care se construiesc categoriile identitare – națiunea, clasa muncitoare, „poporul” – în raport cu dușmani externi sau interni, cu regionalismele și cu minoritățile naționale. Subiectul nu este nou însă propunerea mea aduce și dovezi sociolingvistice, cantitativ-calitative, în sprijinul intuițiilor și observațiilor generalizante, primite deja de la istorici și politologi, în privința cotiturii ideologice de la internaționalism spre național-comunism, prin descrierea mecanismului sociolingvistic prin care puterea totalitară își fabrică vocabularul.

Marius ROTAR (Universitatea „1 Decembrie 1918 din Alba Iulia), *Rugby-ul în primii ani ai comunismului în România*

Preluarea puterii de către comuniști în România a însemnat transformări profunde în numeroase domenii, inclusiv în sport, care a fost reorganizat pentru a reflecta noul context politic. Regimul urmărea să alinieze sportul românesc la modelul sovietic, punând accent pe controlul statului și pe conformitatea ideologică. Acest lucru a dus la un efort sistematic de eliminare a influențelor fostului regim politic și de redefinire a rolului sportului în societate. Rugby-ul a devenit un punct central al acestei transformări, alături de celelalte sporturi. Regimul comunist a redefinit

astfel sportul cu balonul oval din România. Regimul a reorganizat cluburile și asociațiile tradiționale de rugby și a creat noi structuri pentru a se asigura că acest sport servește obiectivelor statului. Această restructurare urmărea să creeze o identitate coerentă, în concordanță cu valorile comuniste. În același timp, regimul a urmărit să sporească prestigiul rugbyului atât pe plan intern, cât și internațional. Statul a investit în programe de pregătire, în dezvoltarea sa în afara Bucureștiului, în promovarea rugby-ului în școli și în organizarea competițiilor naționale și a meciurilor internaționale. Recrutarea antrenorilor și a jucătorilor care erau aliniați ideologic regimului a fost esențială pentru acest demers. Astfel, s-a urmărit ca rugbyul să devină nu doar un sport popular, ci și un mijloc de promovare a noilor valori în societate și de cultivare a loialității față de regim. Cercetarea de față urmărește cum anume profilul rugbyului a fost modificat în primul deceniu comunist în țara noastră, bazându-se pe diverse surse inedite și editate.

Adelina ȘTEFAN (University of Ostrava), *Turismul urban în România socialistă: între obiective culturale, peisaje naturale și simbolistica „orașului nou”*

În anii 1960, odată cu sosirea turiștilor străini, pe lângă obligatoriul sejur pe litoral, turiștii erau îndemnați să participe și la turul orașului. Aceste tururi care aveau mai ales Bucureștiul ca punct de pornire includeau atât obiective culturale și naturale, cât și noile construcții de factură socialistă, precum și noile cartiere muncitorești sau uzinele construite de regimul socialist. Dar accentele ideologice erau diferite în funcție de țara de origine a turiștilor. În timp ce turiștilor din țările socialiste le erau prezentate în special aspecte legate de “noul oraș socialist”, celor din vestul capitalist le erau recomandate obiective culturale (inclusiv religioase) și plimbări relaxante prin parcurile Capitalei. Această prezentare își propune să analizeze, prin intermediul ghidurilor și broșurilor turistice, imaginea construită turiștilor străini despre București, dar și despre alte orașe importante, precum și obiectivele incluse în tururile de vizitare. Prezentarea se bazează pe numeroase materiale de arhivă din fondul CC al PCR-Cancelarie, Agitație și Propaganda, arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, arhive locale precum și ghiduri, reviste turistice (*Vacances en Roumanie*, *România Pitorească*, *Almanah Turistic*).

Secțiunea 8 – Biografii, supraveghere și represiune în comunism

Dan-Alexandru SĂVOAIA (Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași), *Secvențe biografice ale unui sindicalist interbelic: Lazăr Măglașu în dosarele de anchetă ale anilor '50*

Comunicarea de față propune o reconstituire biografică a lui Lazăr Măglașu, lider sindical în mișcarea muncitorească din porturi și militant social-democrat activ atât în perioada interbelică, cât și în anii regimului comunist. Figură relativ marginală în istoriografia consacrată partidelor de stânga românești, Măglașu oferă totuși un studiu de caz relevant pentru înțelegerea traseelor individuale ale sindicalismului muncitoresc de la Marea Unire până la instaurarea regimului comunist, incluzând experiența detenției politice. În iulie 1945, a fost inclus în procesul-înscenare cunoscut sub numele de organizația „T” (de la „Teroriști”, acuzați că doreau revenirea anglo-americanilor în România), alături de studenți liberali și țărâniști și de câțiva fruntași politici printre care s-au numărat și Iosif Jumanca sau Ion Flueraș, episod ce ilustrează timpuriu mecanismele represive ale noului regim față de figuri ale opoziției democratice, indiferent de apartenența politică.

Miza metodologică a lucrării constă în încrucișarea a două tipuri de surse eterogene: pe de o parte, publicistica interbelică – presă centrală, cea sindicală și socialistă, precum lucrarea co-autorată „Istoricul mișcării muncitorești din porturi” (1932), care surprinde activitatea publică și discursul programatic al subiectului; pe de altă parte, dosarele de urmărire și anchetă întocmite de *Securitate*, care

documentează supravegherea și mecanismele represive la care a fost supus. Analiza interoghează totodată limitele euristice ale dosarelor de urmărire ca sursă biografică, contribuind la o reflecție mai largă asupra scrierii biografiilor „de rând” ale stângii românești prin surse de arhivă represivă.

Silviu MILOIU (Universitatea „Valahia” din Târgoviște, Alianța Universitară Europeană KreativEU), *George Duca în vizorul Securității (1947-1985): supraveghere, influențare și recuperare a unei personalități a exilului românesc*

Fiul omului de stat liberal I.G. Duca și diplomat de carieră al României interbelice și celui de-al Doilea Război Mondial, George Duca s-a numărat printre acele personalități ale exilului românesc asupra cărora serviciile de informații și securitate ale regimului comunist au exercitat o supraveghere constantă timp de aproape patru decenii. După refuzul de a răspunde rechemării în țară din 1947 și stabilirea sa în Occident, Duca a fost perceput de autorități drept un adversar politic, fiind asociat cercurilor emigrației anticomuniste, Comitetului Național Român și diferitelor organizații ale românilor liberi.

Pornind de la documentele păstrate în arhiva CNSAS, dar și de la documente din alte instituții arhivistice și din memorialistică, lucrarea analizează evoluția imaginii lui George Duca în evaluările Securității, de la caracterizările timpurii care îl descriau drept un diplomat cu orientare democratică și legături occidentale puternice, până la operațiunile complexe de monitorizare, influențare și apropiere desfășurate în ultimul deceniu al vieții sale.

Studiul urmărește trei direcții principale. În primul rând, reconstituie modalitățile prin care autoritățile au colectat informații despre rețelele sale de relații din Europa și Statele Unite, despre contactele sale cu liderii exilului românesc și cu familia regală, precum și despre activitatea sa culturală și publicistică. În al doilea rând, evidențiază tehnicile utilizate pentru influențarea pozițiilor sale politice, prin intermediul rudelor, prietenilor, istoricilor români aflați la documentare în Occident și al interesului său pentru moștenirea documentară a tatălui său. În al treilea rând, analizează tentativa regimului de a transforma o figură simbolică a exilului într-un interlocutor favorabil intereselor României socialiste. Totodată, analiza documentelor relevă eforturile constante de a-l determina să adopte o atitudine mai favorabilă față de regimul de la București, de a efectua o vizită în România și de a se distanța de anumite organizații ale exilului.

Lucrarea argumentează însă că aceste încercări au avut rezultate limitate. Deși George Duca a manifestat disponibilitate pentru dialog cu cercetători din țară și a sprijinit accesul acestora la documente relevante pentru istoria României, el nu și-a abandonat convingerile fundamentale și nu a acceptat reintegrarea în proiectul politic promovat de regimul comunist. Cazul său ilustrează atât persistența practicilor de supraveghere a exilului românesc, cât și limitele politicii de recuperare a unor personalități care, în pofida unor nuanțări de poziție, au rămas fidele propriilor valori și experiențe biografice.

Ovidiu LEONTE (Fundatia Culturală Memoria din București), *În clandestinitate: rețeaua de sprijin a Smarandei Brăescu în Moldova (1946–1948). Documente din arhivele Securității*

Comunicarea propune o reevaluare a figurii Smarandei Brăescu, deplasând perspectiva de la imaginea consacrată de pionieră a aviației și parașutismului către rolul avut în contextul rezistenței anticomuniste din primii ani ai regimului comunist. Cercetarea reconstituie clandestinitatea sa în nord-estul Moldovei (1946–1948), traseul deplasărilor prin Iași, Bucium, Oțeleni, Adjundeni, Butea și mănăstirea Miclăușeni, precum și rețeaua de sprijin care a contribuit la protejarea sa.

Un obiectiv central îl constituie identificarea persoanelor implicate în această rețea de solidaritate: preotul Dumitru Matei Sandu, medicii Ioan Gheorghiu, Mihai Gheorghiu și Nicolae Fălcoianu, precum și clericii romano-catolici Gheorghe Petz, Carol Söhn și Anton Petz, prezenți în

documentele represive ca formă de solidaritate ce a depășit limitele profesionale și confesionale, reunind comunități ortodoxe și romano-catolice din zona Romanului.

O direcție distinctă vizează raportul dintre prezența ei în regiune și revolta de la Butea (august 1949), ca ipoteză de cercetare verificată prin coroborarea surselor, nu ca fapt demonstrat. Un document din fondul SIE (dosar 25334) arată că Securitatea nu cunoștea momentul morții Smarandei Brăescu, continuând să o urmărească încă în 1965, când presupuneau că ar fi fugară în Franța.

Cercetarea valorifică documente inedite din fondurile CNSAS — fondul Penal (dosar 18/vol. 6; dosar 185/vol. 3 și 5; dosar 1262/vol. 9; dosar 73537/vol. 1–2), fondul Informativ (dosar 133572/vol. 1; dosar 260085) și fondul SIE (dosar 25334) — coroborate cu fondurile Poliției/Miliției județului Roman, păstrate la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Neamț (dosar 8/1947 și dosar 21/1949).

Prin raportarea critică a documentelor de urmărire la contextul politic și social al Moldovei postbelice, comunicarea evidențiază mecanismele prin care poliția politică a transformat relațiile de solidaritate, sprijinul religios și legăturile profesionale în obiecte ale supravegherii. Cazul Smarandei Brăescu oferă astfel o reconsiderare a formelor timpurii de solidaritate față de persoanele urmărite politic în Moldova, contribuind la înțelegerea infrastructurii sociale a rezistenței anticomuniste.

Emanuel BĂLAN (Liceul „Vasile Conta”, Târgu-Neamț), *Platforma industrială Târgu-Neamț sub lupa Securității (1970-1989)*

Platforma industrială Târgu-Neamț sub lupa Securității (1970-1989) reprezintă o temă de cercetare istorică axată pe controlul total exercitat de regimul comunist asupra economiei locale. Această analiză evidențiază modul în care poliția politică a supravegheat fabricile, directorii și muncitorii pentru a preveni sabotajele și revoltele.

În perioada regimului Nicolae Ceaușescu, micul oraș Târgu-Neamț a trecut printr-un proces rapid de urbanizare și industrializare forțată. S-a construit o platformă industrială importantă. Principalele fabrici au fost Volvatir (filatură de lână pieptănată), Fabrica de prelucrare a cauciucului și Întreprinderea de prelucrare a lemnului (IPL). Mii de oameni din satele vecine au devenit muncitori în aceste unități.

Securitatea a avut permanent aceste întreprinderi sub lupă, fiecare având deschis câte un dosar de obiectiv și un ofițer responsabil. Erau urmărite prevenirea sabotajelor, defecțiuni tehnice și probleme de producție, nemulțumiri față de frigul din fabrici, lipsa alimentelor sau salariile mici, manifestări ostile față de organele conducerii politice și de stat, colportări, etc.

Pentru a ține platforma industrială sub control strict, Securitatea folosea o rețea complexă formată din informatori în mod special.

Între 1980 și 1989, presiunea Securității a crescut masiv. Raționalizarea energiei și lipsa materiilor prime au blocat des producția. Supravegherea s-a mutat de la planul economic la cel politic, încercând să blocheze difuzarea de manifeste anticomuniste sau ascultarea postului de radio Europa Liberă de către angajați. Cercetarea se bazează în principal pe dosarele existente la CNSAS.

Alina TACU (Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași), *„Eu eram copilul din dosar.” Supravegherea minorilor de către Securitate. Arhivă, memorie și microistorie*

Comunicarea propune revenirea, la peste patru decenii de la evenimente, asupra unui caz de supraveghere informativă a unui minor de către Securitate și asupra utilizării altor minori în această operațiune. Punctul de plecare îl constituie propria mea experiență, în contextul în care familia Tacu a intrat în atenția Securității după demersurile tatălui meu, Alexandru Tacu, fost deținut politic, de a obține azil politic în Statele Unite.

Documentele prezentate public încă din 2006 arată că, la vârsta de 13 ani, am devenit obiect al unei supravegheri care includea nu doar monitorizarea familiei și a domiciliului, ci și recrutarea

unor surse din rândul colegilor de școală. Un ordin intern din ianuarie 1984 prevedea explicit recrutarea unor surse informative dintre colegii copiilor lui Alexandru Tacu, iar ulterior apar, sub numele conspirative „Ioana” și „Andreea”, eleve instruite să se apropie de mine, să provoace discuții despre familie, plecarea din țară și proiectele mele de viitor și să raporteze conținutul acestora.

Comunicarea urmărește să analizeze acest caz nu din perspectiva culpabilizării copiilor transformați în surse informative, ci a mecanismului instituțional care a instrumentalizat relațiile de colegialitate, prietenie și încredere dintre minori. În același timp, propun o reflecție asupra relației dintre arhivă și memorie: ce poate spune documentul produs de instituția represivă, ce lasă în afara cadrului său și cum se modifică lectura lui atunci când este confruntat cu memoria persoanei care a fost obiectul supravegherii.

Demersul se bazează pe documente CNSAS obținute în diferite perioade, cele mai recente în 2024, și reprezintă o etapă a unui proiect mai amplu de documentare a istoriei familiei Tacu. Prin această microistorie, comunicarea urmărește să contribuie la înțelegerea modului în care represiunea politică a pătruns în spațiul familial și școlar și a transformat relațiile formative ale adolescenței în instrumente de control.

Secțiunea 9 – Viața religioasă în România postbelică: organizații, traiectorii individuale și practici clandestine

Adrian Nicolae PETCU (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), *Biserica Ortodoxă Română în geopolitica religioasă de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial*

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a schimbat fundamental configurația geopolitică a lumii, de la formarea ONU, ca structură menită să asigure echilibrul dintre marile puteri, apariția Cortinei de Fier, ca rezultat al instalării comunismului peste jumătate de Europa și până la reinstrumentalizarea Bisericilor ca factori geopolitici postbelici. Rolul Bisericilor la sfârșitul războiului se consacraseră deja ca un instrument ideologic eficient. Încă din timpul războiului, Vaticanul devenise un avanpost religios al SUA, Biserica Anglicană cultiva relația cu Uniunea Sovietică și cerea insistent Kremlinului libertatea de manifestare religioasă în timp ce Ortodoxia ecumenică era împărțită în sferele de influență dominate de puterile beligerante. Momentul care avea să schimbe fundamental această ecuație de geopolitică religioasă a fost în septembrie 1943, când Stalin a cerut „libera manifestare” a Bisericii Ruse în limitele impuse de puterea sovietică. În mai puțin de doi ani, Biserica Rusă a Patriarhiei Moscovei avea să se regăsească în concernul Ortodoxiei ecumenice, încât Biserica Ortodoxă Română, mai ales la presiunile guvernului pro-comunist, a fost nevoită să reia legăturile cu aceasta și să le întrerupă pe cele cu Biserica Rusă din emigrație, cu care fusese în comuniune în perioada interbelică. În acest context, discursul fostului premier britanic W. Churchill de la Universitatea din Fulton, nu a generat decât o delimitare a lumilor ideologice, care deja se resimțea, dar care, inevitabil, a creat efecte imediate: apariția unui război rece, în care Bisericile aveau să se poziționeze în funcție de sferele de influență ideologică în care se aflau. În această geopolitică, Biserica Ortodoxă Română s-a aflat în lagărul comunist, din acest motiv trebuind să manifeste o atitudine de distanțare față de Biserica Catolică și Biserica Anglicană-Mișcarea Ecumenică.

Ionuț BILIUȚĂ (Institutul de Studii Religioase „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G. E. Palade”, Târgu Mureș), *„Sionul itinerant”: Cazul Ieroschimonahului Nicolae/Nil Dorobanțu (+1977)*

Clandestinitatea religioasă din interiorul Bisericii Ortodoxe Române în primii ani ai regimului comunist a îmbrăcat forme diverse, situate adesea la limita dintre ortodoxie instituțională, disidență religioasă și experiență vizionară. Pornind de la cazul ieroschimonahului Nicolae/Nil Dorobanțu,

această comunicare analizează peregrinările sale și transformarea treptată a acestora într-o formă de existență religioasă itinerantă, aflată în tensiune atât cu autoritățile comuniste, cât și cu ierarhia Bisericii Ortodoxe Române. Prezentarea urmărește modul în care, la sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950, renegocierea limitelor dintre autoritatea eclezială, controlul statului și experiența religioasă individuală a generat forme de manifestare vizionară și teofanică pe care autoritățile le-au perceput drept deviate, iar instituția bisericească drept dificil de controlat și de încadrat canonic. În acest context, cazul lui Nil Dorobanțu permite o reconsiderare a granițelor dintre clandestinitate, disidență și heterodoxie în interiorul Ortodoxiei românești. Comunicarea examinează, de asemenea, relația dintre itineranța religioasă a lui Dorobanțu și tradiția mai largă a manifestărilor teofanice asociate unor spații precum Maglavit, Vladimirești, Sâmbăta de Sus și Sihastru. Prin raportarea acestor experiențe la mecanismele de supraveghere, disciplinare și represiune dezvoltate de stat și de autoritățile bisericești, cazul Dorobanțu oferă o perspectivă asupra modului în care comunismul a încercat să delimiteze „religiosul legitim” de formele sale vizionare, carismatice și autonome. În acest sens, „Sionul itinerant” devine o metaforă pentru o formă de religiozitate mobilă și greu de instituționalizat, în care experiența personală a sacrului putea deveni, în condițiile regimului comunist, atât o formă de rezistență religioasă, cât și un motiv de marginalizare, sancționare și clandestinizare.

Anca ȘINCAN (Institutul de Studii Religioase „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G. E. Palade” Târgu Mureș), *O pandemie de minuni: Pișcariul și limitele controlului bisericesc în primul deceniu al regimului comunist*

În vara anului 1952, în satul Pișcari din Episcopia Oradiei, tânărul Aurel afirmă că s-a întâlnit cu Dumnezeu pe drum și că a vorbit cu El. Acestei întâlniri îi urmează o serie de miracole, vedenii și vindecări, fenomenul răspândindu-se rapid în regiune, atrăgând mii de credincioși în contextul postbelic marcat de criza agricolă, colectivizare și trecerea forțată a greco-catolicilor la ortodoxie. Studiul de caz pornește de la un dosar inedit, întocmit de administrația Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, condusă de noul episcop Valerian Zaharia, și transmis Securității. Dosarul permite reconstituirea nu atât a evenimentului religios în sine, cât a modului în care ierarhia bisericească a încercat să răspundă unei forme de religiozitate populare care scăpa controlului instituțional. Combinând demonstrația teologică, contestarea biblică a posibilității unor asemenea viziuni, cu explicații „științifice” privind reflexia luminii, fazele lunii sau defectele icoanelor, episcopia urmărește simultan dezamorsarea fenomenului și propria disculpare în fața autorităților comuniste. Analiza evidențiază astfel „secularizarea” discursului bisericesc, obligat să se formuleze în termenii inteligibili și acceptabili pentru administrația comunistă, precum și apariția unor forme incipiente de self-policing instituțional. Pișcariul arată cum religiozitatea populară putea deveni, chiar în interiorul unei Biserici legal recunoscute, o formă de religiozitate dificil de controlat, situată la granița dintre religia oficială și *underground*-ul religios.

Iuliana CINDREA-NAGY (Institutul de Cercetare pentru Studiul Religiilor „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G. E. Palade”, Târgu Mureș), *Cum se construiește clandestinitatea? Obiecte și practici ale comunităților neo-protestante în România comunistă*

În timpul regimului comunist, literatura religioasă era adusă din străinătate, introdusă clandestin în România, și distribuită în aceeași manieră în comunitățile neo-protestante. Dar când devine, de fapt, o carte un obiect clandestin? Și ce practici fac posibilă această clandestinitate? Pornind de la documente ale Securității, fotografii și materiale religioase, comunicarea urmărește traseul unor astfel de obiecte și transformările prin care acestea treceau: de la carte religioasă la material transportat clandestin, ascuns și transmis mai departe, iar apoi la obiect confiscat și probă într-un dosar al Securității.

Traseul obiectului permite urmărirea unor aspecte concrete ale construirii clandestinității: cine îl transportă, cine îl ascunde, cum ajunge la destinatari, cine cunoaște traseul său și ce forme de încredere și discreție fac posibilă circulația lui. Interesul prezentării nu este doar pentru obiectul în sine, ci pentru ceea ce acesta poate spune despre practicile prin care clandestinitatea era construită și menținută. În același timp, odată ajuns în mâinile Securității, obiectul primește un nou statut și intră într-o altă formă de circuit: este fotografiat, descris, confiscat și folosit ca probă incriminatorie. Astfel, urmărirea traseului unui obiect religios oferă o perspectivă asupra modului în care clandestinitatea era construită în viața de zi cu zi a comunităților neo-protestante din România comunistă.

Dumitru LISNIC (Institutul de Cercetare pentru Studiul Religiilor „Ioan Petru Culianu”, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „G. E. Palade”, Târgu Mureș),
Credință și disidență: Comunitatea rurală și creștinismul ortodox în Moldova Sovietică

Prezentarea examinează exprimarea publică a creștinismului ortodox de către vârstnicii din mediul rural al RSS Moldovenești ca formă de disidență și ca etapă târzie a opoziției acestora față de sovietizarea satului, începută odată cu colectivizarea agriculturii. Sunt analizate continuitatea practicilor religioase, invocarea prevederilor legislației sovietice privind libertatea conștiinței și eforturile generațiilor născute și educate înainte de 1940 de a menține sau redeschide lăcașurile de cult. Aceste acțiuni au constituit forme de contestare a autorităților locale și a discursului politic sovietic și, totodată, au oferit generațiilor mai tinere, mai puțin religioase și formate prin educația și propaganda sovietică, alternative de definire a identității colective. Lucrarea argumentează că mișcarea pentru redeschiderea lăcașurilor de cult în a doua jumătate a anilor 1980 a constituit una dintre modalitățile importante prin care comunitățile rurale din Moldova au participat la procesele sociale și politice care au contribuit la destrămarea Uniunii Sovietice. Cercetarea se bazează pe documente de arhivă publicate, interviuri de istorie orală și studii consacrate trecutului recent al Moldovei. Disidența vârstnicilor din parohiile rurale a fost însă relativ puțin analizată, fiind interpretată diferit de istoricii preocupați de rezistența națională, de istoricii Bisericii și de cercetătorii disidenței religioase. Prima secțiune examinează particularitățile Moldovei și modul în care acestea au influențat relația dintre comunitățile rurale și regimul sovietic. A doua analizează disidența religioasă rurală și eforturile vârstnicilor de a proteja generația tânără de influența propagandei sovietice. A treia examinează confruntarea dintre liderii parohiilor, activiștii rurali și autoritățile locale. Ultima secțiune analizează condițiile care au făcut posibilă redeschiderea în masă a bisericilor rurale la sfârșitul anilor 1980.